

BEZIMENA ŽENA

– odlomak iz romana *Ratnica: memoari devojštva među duhovima* –

„Ne smeš nikom da kažeš”, rekla mi je majka, „ono što ću ti sada reći. U Kini tvoj otac je imao sestru koja se ubila. Bacila se u porodični bunar. Kažemo da tvoj otac ima samo braću zato što je to kao da se ona nikada nije ni rodila.

Samo par dana nakon što je naše selo proslavilo par brzih venčanja 1924. – da bi se osigurali da će se svaki mladić koji je krenuo ‘na put’ odgovorno vratiti kući – tvoj otac i tvoj deda i njegova braća i novi muž tvoje tetke su otplovili za Ameriku, Zlatnu planinu. To je bio poslednji put za tvog dedu. Oni koji su imali sreće da dobiju ugovore mahali su sa palube. Hranili su i čuvali slepe putnike i pomagali im na Kubi, Baliju, Havajima i u Nju-jorku. ‘Srešćemo se u Kaliforniji dogodine’, govorili su. Svi su slali novac kući.

Sećam se da sam pogledala tvoju tetku jednog dana kada smo se oblačile; nisam primetila pre toga kako joj je stomak porastao kao da je progutala lubenicu. Ali nisam ni pomislila da je trudna dok nije počela da liči na ostale trudnice, košulja joj se zadigla napred, a nazad se video beli pojas crnih pantalona. Nije mogla da bude trudna, razumeš, jer joj je muž bio odsutan već godinama. Niko nije ništa rekao. Nismo uopšte pričali o tome. U rano leto, trebalo je da rodi, dugo nakon vremena kada bi to moglo da se desi.

Selo je takođe brojalo dane. One noći kada se rodila beba, seljani su poharali našu kuću. Neki su plakali. Kao ogromna testera, čiji su zubi bili niska od svetla, redovi ljudi su vijugali preko naše zemlje, čupajući pirinač. Njihovi fenjeri su bacali odsjaj na mračnu vodu koja je oticala kroz savrnjene nasipe u poljima pirinča. Kako su se seljani približavali, tako smo mogli da vidimo da neki od njih, verovatno muškarci i žene koje smo dobro poznavali, nose bele maske. Oni koji su imali dugačku kosu prebacili su je preko lica. Žene sa kratkom kosom namestile su je tako da im je stajala uspravno. Neki su vezali bele trake oko čela, ruku i nogu.

Isprva su bacali blato i kamenice na kuću. Onda su počeli da bacaju jaja i da kolju našu stoku. Čuli smo glasanje stoke dok umire – pevce, prasad, i na kraju užasno stenjanje bika. Poznate divlje glave su kao plamenovi besnele na prozorima; seljani su nas opkolili. Neka lica su se zaustavila da bi piljila u nas, njihove oči kružile su kao reflektori. Šake položene na prozorska stakla, uokvirene glave, ostavljale su crvene otiske.

Seljani su u isto vreme provalili kroz vrata na prednjem i zadnjem delu kuće, mada nismo ni pokušali da ih zaključamo kako bi ih sprečili da uđu. Sa noževa im je kapala krv naših životinja. Umrljali su krvlju vrata i zidove. Jedna žena je zavitala pile čiji je vrat presekla, krv je u crvenom luku šikljala po njoj. Skupili smo se u sred kuće, u porodičnoj dvorani gde su slike predaka i stolovi bili oko nas i gledali pravo napred.

U to vreme kuća je imala samo dva krila. Kada su se muškarci vratili, izgradili smo još dva i tako zatvorili unutrašnje dvorište i treće kojim je otpočeta gradnja drugog dvorišta.

Seljani su grunuli kroz oba krila, ušli su čak i u sobu tvojih dede i babe kako bi našli sobu tvoje tetke koju je delila sa mnoom dok se muškarci nisu vratili. Iz ove sobe je izraslo novo krilo za jednu od mlađih porodica. Pocepali su njenu odeću i cipele i polomili joj češljeve, mrveći ih pod nogama. Pokidali su njeno tkanje sa razboja. Rasturili su ognjište i bacili u njega novu tkaninu. Mogli smo da ih čujemo kako u kuhinji lome naše posuđe i udaraju šerpe. Prevrnuli su velike zemljane ćupove koji su bili visoki do pojasa; pačija jaja i turšija od voća i povrća pokuljali su napolje, mešajući se u smrdljivoj bujici. Starica sa susednog polja mahala je metlom iznad naših glava i pustila duhove metle. 'Svinjo.' 'Duše.' 'Svinjo', jecali su i grdili dok su nam uništavali kuću.

Kada su otišli, uzeli su šećer i narandže kako bi blagosloveli sebe. Odsekli su komade mesa sa mrtvih životinja. Neki od njih su uzeli posude koje nisu bile razbijene i odeću koja nije bila pokidana. Posle toga smo pokupili pirinač i vratili ga u vreće koje smo zašili. Ali miris prolivene turšije nas je i dalje štipao za nos. Tvoja tetka se porodila u svinjcu to veče. Sledeće jutro, kad sam otišla po vodu, našla sam nju i bebū. Zapušile su porodični bunar.

Nemoj da pokažeš ocu da znaš da sam ti rekla. On se nje odrekao. Sada kada si dobila menstruaciju, ono što se desilo njoj može da se desi i tebi. Nemoj da nas poniziš. Ne bi ti se svidelo da te zaborave kao da se nikad nisi ni rodila. Seljani su budni."

Kada god bi morala da nas upozori na život, majka je pričala priče nalik ovoj, priče na kojima smo odrasli. Testirala je našu snagu da uspostavimo stvarnosti. Oni u doseljeničkim generacijama koji nisu mogli da prihvate brutalno preživljavanje, umirali su mladi i daleko od doma. Mi koji smo pripadali prvoj generaciji rođenoj u Americi morali smo da otkrijemo kako se nevidljivi zid koji su imigranti izgradili oko našeg detinjstva uklapa u postojanu Ameriku.

Imigranti su zbunjivali bogove time što su preusmeravali njihove kletve, navodili ih na pogrešan trag krivudavim ulicama i lažnim imenima. Moraju da pokušaju da zbune njihove potomke, koji za njih, pretpostavljam, takođe predstavljaju pretnju na slične načine – uvek pokušavaju da sve razjasne, uvek pokušavaju da imenuju neimenovano. Kinezi koje znam kriju svoja imena; na privremenom boravku u Americi menjaju imena kad god im se promeni život i brane svoja prava imena ćutanjem.

Kineski Amerikanci, kada pokušavate da razumete šta je ono u vama što je kinesko, kako možete da razdvojite ono što je svojstveno samo detinjstvu, siromaštvu, ludilu, jednoj porodici, vašoj majci koja je obeležila vaše odrastanje pričama, od onoga što je kinesko? Šta je kineska tradicija, a šta su filmovi?

Ako želim da saznam kakvu odeću je nosila moja tetka, upadljivu ili običnu, morala bih da počnem ovako: „Sećaš li se tatine sestre koja se udavila u bunaru?“ Ne mogu to da pitam. Moja majka mi je rekla jednom i za svagda sve korisne detalje. Neće dodati ništa, osim ako je na to ne natera Nužnost, obala reke koja oblikuje njen život. Ona sadi povrt-njak, a ne travnjak; donosi kući sa polja paradajz čudnog oblika i jede hranu ostavljenu za bogove.

Kad god bismo uradili nešto lakomislno, trošili smo energiju; puštali smo zmajeve visoko. Mi deca skakali smo od sreće kad bi nam roditelji doneli sa posla kornete sladoleda koji se topio. Američke filmove smo gledali samo za Novu godinu – *Oh, prelepa lutka* sa Beti Grejbl jedne godine i *Nosila je žutu traku* sa Džonom Vejnom sledeće. Nakon što je

svako od nas samo jednom bio na ringišpilu, platili smo s osećajem krivice; naš umorni otac izbrojao je preostalu sitninu na mračnom putu do kuće.

Preljuba je ekstravagancija. Da li su ljudi koji uzgajaju sopstvene piliće i jedu njihove zametke i glave kao delikatese i kuvaju noge u sirćetu za zakusku, ostavljajući samo kamenje iz bubrega, koji jedu čak i postavu bubca – da li su takvi ljudi mogli da iznedre bludnu tetku? Biti žena, roditi ćerku u doba gladi već je bilo dovoljno rasipno. Nemoguće je da je moja tetka bila usamljena romantična duša koja se odrekla svega radi seksa. Žene u staroj Kini nisu birale. Neki muškarac joj je naredio da legne sa njim i da bude njegovo tajno zlo. Pitam se da li se maskirao kada se pridružio napadu na njenu porodicu?

Možda ga je srela u polju ili na planini gde su snahe skupljale drva za ogrev. Ili je možda on nju prvi primetio na pijaci. Nije joj bio nepoznat, jer u selu nije bilo stranaca. Mora da se sretala sa njim i drugim prilikama osim zbog seksa. Možda je radio u susednom polju ili joj je prodao tkaninu za haljinu koju je sašila i nosila. Mora da ju je njegov zahtev iznenadio, a onda užasnua. Poslušala ga je; uvek je radila onako kako su joj naredili.

Kada joj je porodica našla mladića iz susednog sela za mladoženju, stajala je pokorno pored najboljeg petla, njegove zamene, i obećala pred svima koje su sreli da će biti njegova zauvek. Imala je sreće da je on bio njenih godina i da mu je bila prva žena, time joj je prednost bila osigurana. Prve noći kada ga je videla, vodili su ljubav. Onda je otišao za Ameriku. Skoro da je zaboravila kako je izgledao. Kada bi pokušala da ga zamisli, videla bi samo crno belo lice na zajedničkoj fotografiji koju su muškarci snimili pre odlaska.

Drugi muškarac nije bio, na kraju krajeva, toliko različit od njenog supruga. Obojica su izdavala naređenja: ona ih je sledila. „Ako kažeš porodici, prebiću te. Ubiću te. Dođi ponovo sledeće nedelje.“ Niko nije pričao o seksu, ikada. I možda je mogla da odvoji silovanje od ostatka života da samo nije morala da kupuje ulje od njega ili da sakuplja drva u istoj šumi. Želim da njen strah traje samo onoliko dugo koliko je trajalo silovanje, tako da može da ga savlada. Da ne bude strah koji se produžava. Ali žene su sa seksom rizikovale trudnoću, a time i živote. Strah nije prestajao, već je prožimao sve. Rekla je tom čoveku: „Mislila sam da sam trudna.“ On je organizovao napad na nju.

Noćima kada su moji roditelji pričali o životu u domovini, ponekad bi pominjali „sto za otpadnike“, čiju svrhu su još uvek razmatrali, glasovi bi im postali napeti. U tradiciji koja počiva na uzajamnoj vezi, gde je hrana dragocena, moćne starešine su terale ljude koji su nešto pogrešili da jedu sami. Umesto da im dopuste da otpočnu novi život negde drugde sami, kao što bi učinili Japanci koji su mogli da postanu samuraji ili gejše, kineske porodice bi odvratile pogled, ali bi im oči svejedno gorele od prezira. Ne bi prestupnicima dozvolili da odu, već bi ih hranili samo ostacima. Moja tetka mora da je živela u istoj kući sa mojim roditeljima i jela za stolom za otpadnike. Moja majka je pričala o napadu kao da ga je videla, mada su ona i moja tetka, koja je bila snaha u drugom domaćinstvu, trebalo da žive odvojeno. Snahe su živle sa svojim svekrom i svekrvom, a ne sa svojim roditeljima; u kineskom sinonim za brak je „uzeti snahu.“ Njeni svekar i svekrva su mogli da je prodaju, iznajme, kamenuju. Ali poslali su je nazad njenim roditeljima, taj tajanstveni čin nagoveštava sramote koje mi nisu spomenuli. Možda su je izbacili iz kuće kako bi izbegli napad osvetnika na svoju kuću.

Ona je bila jedina ćerka; četvorica njene braće otišli su sa ocem, suprugom i stričevima „na put“ i postali zapadnjaci posle nekoliko godina. Kada je porodica delila dobra, trojica braće su uzeli zemlju, a najmlađi, moj otac, izabrao je obrazovanje. Nakon što su moji baka i deda dali ćerku porodici njenog supruga, rešili su se celog imanja i svih opasnosti. Samo se od nje očekivalo da neguje tradiciju, koju su njena braća, među varvarima, mogli da zanemare, a da to niko ni ne primeti. Temeljne, duboko ukorenjene žene imale su obavezu da održavaju prošlost i brane je od poplave, da je očuvaju bezbednom za povratak. Ali retki nagon ka odlasku na zapad spustio se na našu porodicu, i tako je moja tetka prešla granice koje nisu ocrtane u prostoru.

Rad na održavanju tradicije zahteva da se osećanja koja igraju u stomaku ne pretvore u delo. Treba samo gledati kako nestaju kao cvet trešnje. Ali možda je moja tetka, moja prethodnica, uhvaćena u sporom protoku vremena, pustila da joj snovi nadođu i izblede i posle nekoliko meseci ili godina, pošla je ka onome što je uporno opstajalo. Strah od užasnog zla koje se krije u zabranjenom, učinila je njene želje tananim, kao žica i kost. Posmatrala je nekog muškarca jer joj se sviđalo kako je začesljao kosu iza ušiju, ili joj se svidela linija njegovog torzoa zakrivljena u ramenima i prava u kukovima kao dugački znak pitanja. Zbog toplih očiju ili blagog glasa ili sporog hoda – to je sve – par vlasi kose, linija, igra svetlosti, zvuk, korak, izdala je porodicu. Zamenila nas je za čaroliju koja nestaje sa umorom, pletenicu koja nije zalepršala kada je vetar zamro. Čak i pogrešno svetlo može da izbriše ono što najviše voli kod njega.

Lako je moglo da se desi, međutim, da moja tetka nije uživala u suptilnosti svoga prijatelja, već da je bila divlja žena koja je volela da pravi džumbus. Pa ipak, ako pokušam da je zamislim kao slobodnu ženu koja uživa u seksu, to se ne uklapa. Ne znam nijednu takvu ženu, a ni muškarce. Ako ne mogu da vidim njen život kako se grana u moj, ne pruža mi nikakvu pomoć kao preteča.

Da bi ostala zaljubljena, često se bavila sobom pred ogledalom, nagađala je koja bi ga boja ili oblik zainteresovao, menjajući ih stalno kako bi pogodila pravu kombinaciju. Želela je da se okrene za njom.

Na imanju pored mora, žena koja se brinula o svom izgledu brzo bi zadobila reputaciju ekscentrika. Sve udate žene su sekle kosu kratko iznad ušiju ili je skupljale u zategnute punđe. Nikakve gluposti nisu dolazile u obzir. Nijedan stil se nije mogao lako pretvoriti u razigrane pramenove zbog kojih bi srce moglo da zastane. Na dan venčanja devojke bi se pokazale sa dugom kosom poslednji put. „Bila je tako dugačka da mi je gicala kolena“, rekla mi je majka. „Bila je upletena i svejedno mi je bila do kolena.“

Za ogledalom, moja tetka je pokušavala da česljem stvori jedinstvene uvojke. Mogla je tako da napravi punđu da crni pramenovi kose pobegnu i vijore na vetru ili da tiho uokviruju lice, ali samo su starije žene na našim porodičnim fotografijama imale punđe. Podigla bi kosu sa čela, začesljala je iza ušiju. Uvrnula bi konac, vezala petlje i namakla ih na kažiprste i palčeve i povukla dvostruku nit duž čela. Kada bi spojila prste, izgledalo je kao da su se na zidu pojavile senke dve guske, konac bi se uvrteo i uhvatio dlačice. Onda bi povukla nit i vešto iščupala dlačice, oči bi joj zasuzile kao da ih bodu iglice bola. Otvorila bi prste, očistila konac, onda ga ponovo uvila duž razdeljka i iznad obrva. Moja majka je primenjivala istu metodu na mojoj sestri, meni i sebi. Verovala sam da izraz „za dlaku uhvaćen“

znači da su zatvorenika vezali koncem za depilaciju. Naročito boli kada se čupaju dlačice sa slepočnica, ali majka je rekla da smo sretne što nam nisu uvezali stopala kada smo imale sedam godina. Sestre bi sedele na krevetu i plakale zajedno, rekla je, dok su im majka i sluge skidale zavojne samo par minuta svake večeri kako bi pustili krv da jurne nazad u vene. Nadam se da je čovek koga je moja tetka volela cenio čisto čelo, da ga nisu interesovale samo zadnjica i sise.

Jednom je moja tetka našla pegu na bradi, tačno na mestu za koje je u almanahu pisalo da određuje zlu sudbinu. Probola je vrelom iglom i isprala ranicu hiperoksidom.

Ako bi posvetila sebi samo malo više pažnje od čupanja dlačica i čišćenja bubuljica, seljani bi počeli da je ogovaraju. Svi su posedovali samo radnu odeću i svečanu, a svečanu su nosili samo za proslavu nove godine. Ali pošto žena koja češlja kosu može da izbak-suzira početak, moja tetka je retko kad imala priliku da izgleda najbolje što može. Žene su ličile na velike morske puževe – nosile su uvezana drva, bebe i opran veš na leđima kao puževi kućice. Kinezi se ne dive pognutim leđima; boginje i ratnice stoje uspravne. Pa ipak sigurno bi se oslobodila neka čudesna lepota kada bi radnica ostavila svoj teret i ispravila leđa u luku.

Takva svakodnevna ljupkost, međutim, nije bila dovoljna mojoj tetki. Sanjala je o ljubavniku tokom petnaest dana Nove godine, vremenu kada se porodice posećuju, razmenjuju novac i hranu. Krišom bi se češljala. I kao što je bilo za očekivati, time je prizvala nesreću za čitavu tu godinu, porodicu, selo i samu sebe.

Dok je njena kosa privlačila njenog budućeg ljubavnika, mnogi drugi muškarci su je posmatrali. Ujaci, rođaci, sestrići, braća bi je takođe posmatrali da su bili tu između dva putovanja. Možda su već pre toga morali da zauzdaju svoju radoznalost i otišli su, uplašeni da bi njihovi pogledi, kao polje puno ptica koje se gnezde, mogli da uplašeni polete i budu uhvaćeni. Beda ih je bolela i to je bio prevashodni razlog zbog kojeg su otišli. Ali, drugi, konačan razlog zbog kojeg su napustili kuću koja je vrvela od ljudi, nikada nisu izgovorili.

Možda su je neobično voleli, bila je jedina, dragocena kći, razmažena i zagledana u ogledalo zato što ju je porodica obasipala pažnjom. Kada je njen suprug otišao, jedva su dočekali priliku da je uzmu nazad od svekra i svekrve; mogla je da još neko vreme živi kao njihova ćerka. Neke priče opisuju mog dedu kao drugačijeg od bilo koga, „bio je lud od kad ga je Japanac ubo bajonetom u glavu.“ Stavio bi svoj penis na sto i smeja se. Jednoga dana je doneo bebu devojčicu, umotanu u braon kaput iz Amerike. Trgovao je i zamenio jednog sina, verovatno mog oca koji je bio najmlađi, za nju. Moja baka ga je naterala da poništi trgovinu. Kada je konačno dobio sopstvenu ćerku, obožavao ju je. Mora da su je svi jako voleli, osim mog oca, jedinog brata koji se nije vratio u Kinu, zato što su ga tamo jednom zamenili za devojčicu.

Braća i sestre, od skoro izrasli u muškarce i žene, morali su da izbrišu osobine svoga pola i da izgledaju jednostavno. Kosa i oči koje mogu da zavrte pamet, osmeh kao nijedan drugi, predstavljali su pretnju idealu pet generacija koje su živele pod istim krovom. Da bi se usredsredili na nejasnoće, ljudi su se jedni drugima unosili u lice i vikali iz sobe u sobu. Imigranti koje znam imaju bučne glasove, nedomulirane nalik američkim tonovima, čak i nakon mnogih godina koje su proveli daleko od sela gde su dozivali prijatelje preko

polja. Nisam mogla da sprečim moju majku da se dere u bibliotekama ili preko telefona. Hodala sam uspravno (pravih kolena, prstiju isturenih napred, a ne savijenih kao u goluba, što je kineski ideal ženstvenosti) i govorila nečujnim glasom, pokušavajući da se pretvorim u američki ideal ženstvenosti. Kineska komunikacija je bučna, javna. Samo bolesnici moraju da šapuću. Ali za porodičnim stolom, gde su članovi porodice najbliži jedni drugima, niko nije smeo da govori, ni prokaženi niti iko od onih koji su jeli. Svaka reč koja pada iz usta je novčić koji je bačen. U tišini su davali i prihvatili posude sa hranom. Dete zauzeto jelom koje bi uhvatilo činiju samo jednom rukom dobilo bi upozoravajući pogled. Zao-kruženi trenutak ispunjen pažnjom pripada svakom ponaosob. Deca i odrasli se po tome ne izdvajaju, ali moja tetka je koristila tajni glas, bila posebno pažljiva.

Zadržala je ime muškarca za sebe kroz porođaj i smrt; nije ga optužila kako bi bio kažnjen sa njom. Da bi sačuvala ime čoveka koji ju je oplodio, porodila se u tišini.

Možda je on bio neko iz njenog sopstvenog domaćinstva, ali odnos sa čovekom izvan porodičnog kruga ne bi bio ništa manje omražen. Svi seljani su bili rođaci, i titule koje su vikali bučnim seljačkim glasovima nisu dopuštali da porodične veze ikada budu zaboravljene. Svaki muškarac dokle je pogled dopirao bio bi neutralizovan kao ljubavnik – „brat“, „mlađi brat“, „stariji brat“ – stopetnaest srodničkih titula. Roditelji su proučavali natalne karte verovatno ne toliko da bi se uverili da će brak biti sretan koliko da bi sprečili incest u stanovništvu koje ima samo stotinu prezimena. Svako ima osam miliona rođaka. Koliko je onda beskoristan seksualni manirizam, koliko opasan.

Kao da sam osećala atavizam dublji od straha, nečujno sam dodavala „brat“ imenu svakog dečaka koji bi me možda pozvao na igranku kako bih ga izbaksuzirala. Postali bi manje opasni, a više nalik devojkicama, pa bih mogla da im posvetim pažnju. Ali, naravno, tako sam izbaksuzirala i samu sebe – niko me nije pozvao na sastanak. Trebalo je da ustanjem, mašem obema rukama i vičem preko biblioteke: „Ej! Volite i vi mene!“ Nisam imala pojma, međutim, kako da privlačnost učinim posebnom, kako da kontrolišem njen pravac i silinu. Ako bih postala lepa na američki način kako bi se pet ili šest kineskih dečaka u mom razredu zaljubilo u mene, bilo koji drugi – belci, crnci i Japanci – mogli bi takođe da se zaljube u mene. Sestrinska pažnja, dostojanstvena i časna, činila mi se mnogo razumnijom.

Privlačnost može tako tvrdoglavo da se otme svakoj kontroli da čitava društva koja poživaju na organizovanim odnosima među ljudima ne mogu da održe red, čak ni kad vežu ljude jedne za druge od detinjstva i podižu ih zajedno. Među bogatašima i siromasima, braća žene svoje usvojene sestre kao golubice. Naša porodica je dozvoljavala romansu do izvesne mere, plaćajući cenu odraslih mlada i dajući miraz ćerkama kako bi sinovi i ćerke mogli da se ožene ili udaju za strance. Brak sadrži obećanje da će se stranci pretvoriti u prijateljske rođake – čitava nacija rođaka.

U seoskoj strukturi, duhovi su treperili među živima, vreme i zemlja su je držali u ravnoteži. Ali jedno ljudsko biće koje plane u nasilju moglo je da otvori crnu rupu, oluju koja bi u sebe uvukla čitavo nebo. Uplašeni seljani koji su zavisili jedni od drugih da održavaju stvarnost, otišli su do moje tetke kako bi joj pokazali ličnu, fizičku predstavu pukotine koju je izazvala u „zaokruženosti“. Neusklađeni parovi su prekidalali budućnost, koja je trebalo da bude otelotvorena u istinskim naslednicima. Seljani su je kaznili zbog toga što je postupala kao da može da ima privatan život, tajan i odvojen od njihovog.

Da je moja tetka izdala porodicu u vreme velikih žetvi i mira, kada se rodilo mnogo dečaka, a nova krila dodata mnogim kućama, možda je mogla da izbegne tako surovu kaznu. Ali muškarci – gladni, pohlepni, umorni od sađenja u suvoj zemlji – bili su primorani da ostave selo kako bi mogli da pošalju porodicama novac za hranu. Selo su morale pošasti duhova, bandita, ratovi sa Japanom i poplave. Moji brat i sestra su umrli u Kini od nepoznate bolesti. Preljuba, koja je možda mogla da bude samo greška u vreme izobilja, postala je zločin u vreme kada je selu bila potrebna hrana.

Okrugli mesečevi kolači, okrugli dovraci, okrugli stolovi koji se po veličini uklapaju jedan u drugi, okrugli prozori i činije za pirinač – svi ti talismani izgubili su moć da upozore porodicu na zakon: porodica mora da bude cela, da verno podupire porodično stablo time što će rađati sinove koji će se brinuti o starima i mrtvima, koji će se zauzvrat brinuti o porodici. Seljani su došli da pokažu mojoj tetki i njenom ljubavniku koji se skrivao, razoren dom. Seljani su ubrzali točak vremena, jer ona je bila suviše kratkovidna da shvati da je njena preljuba već povredila selo, da će se talasi posledica vratiti nepredvidivo, nekad prerušeni, kao oni sada, da je povrede. Ta zaokruženost morala je da bude svedena na meru novčića kako bi mogla da vidi njen prečnik: kazniće je na dan rođenja njenog deteta. Otvoriće joj oči da bi videla neumitnost. Ljudi koji su odbijali fatalizam kako bi mogli da izmisle pomoćna sredstva kao što su pravda i krivica, insistirali su na kažnjivosti. Poricali slučajne okolnosti i otimali krivicu od zvezda.

Nakon što su seljani otišli, njihovi fenjeri su rasuli svetla po poljima naspram njihovih kuća, a porodica je razbila tišinu i klela je. „Aija, umrećemo. Smrt dolazi. Smrt dolazi. Vidi šta si uradila. Ubila si nas. Duše! Mrtvi duše! Duše! Nikada se nisi rodila.“ Otrčala je u polja, dovoljno daleko od kuće da im ne čuje glasove, i bacila se na zemlju, koja više nije bila njena. Kada je osetila da se porođaj približava, pomislila je da su je povredili. „Previše su me povredili“, pomislila je. „Ovo je žuč i ona će me ubiti.“ Pritisnula je čelo i kolena na zemlju, telom joj je prošao grč, a onda se opustila. Okrenula se na leđa, ležala na tlu. Crni bunar neba i zvezda se udaljavao, bio je daleko, daleko iznad nje zauvek; telo i osobenost kao da su nestali. Postala je jedno sa zvezdama, svetla tačka u tmuni, bez doma, bez druga, u večnoj hladnoći i tišini. Agorafobija se uskovitlala u njoj, vrtela se sve brže i brže, veća i veća, nije mogla da je obuzda; nikad neće biti kraja strahu.

Kao da joj je cela koža bila oderana, bila je nezaštićena nasuprot prostoru, osetila je bol kako se vraća, usmerava se na njeno telo. Ta bol ju je ohladila – hladna, stalna vrsta bola na površini. Unutra, spazmodična, druga vrsta bola, bol deteta, grejala ju je. Satima je ležala na tlu, naizmenično je postajala telo i vreme. Ponekad je vizija svakodnevnih utehe potiskivala stvarnost: videla je porodicu kako se s večeri kocka za trpezarijskim stolom, mladi su masirali leđa starijima. Videla je kako čestitaju jedni drugima, radosni što su se jednog jutra pojavile mladice pirinča. Kada su se ove slike rasprsle, zvezde su se još više udaljile. Crni prostor se otvorio.

Podigla se na noge kako bi se bolje borila i setila se da su se žene koje su držale do starih običaja porađale u svinjcima ne bi li zavarale ljubomorne bogove što udeležuju bol, koji neće da uzimaju prasiće. Pre nego što je sledeći grč mogao da je spreči, otrčala je do svinjca, svaki korak bio je juriš u bespuće. Popela se preko ograde i kleknula u prljavštinu. Prijalo joj je da oseti ogradu koja ju je okruživala, bila je usamljena jedinka plemena.

U trudovima, ta žena koja je nosila dete kao stranu izraslinu koja ju je razboljevala svakoga dana, konačno ga je izbacila napolje. Posegla je rukom da bi dodirnula vrelu gomilicu koja se mrdala, sigurno manju od bilo čega ljudskog i mogla je da oseti da je ipak bila ljudska – prsti na rukama i nogama, nokti, nos. Povukla ju je na stomak, i ležala je sklupčana tamo, podignute zadnjice, nogice su joj bile lepo složene jedna ispod druge. Otkopčala je široku košulju i zakopčala je preko deteta. Pošto se odmorilo, počelo je da se migolji i bacaka dok ga nije gurnula do grudi. Pomeralo je glavu tamo-amo dok nije našlo bradavicu. Onda je počelo da ispušta male zvuke dok je sisalo. Stegla je zube koliko je bilo dragoce-no, ljupko kao malo tele, malo prase, kućence.

Možda je njen odlazak u staju bio poslednji odgovoran čin: zaštitite ovo dete kao što je štitila njegovog oca. Ono će se brinuti o njenoj duši, ostavljajući hranu za njen duh. Ali kako će to sićušno detence bez porodice naći njen grob kada nigde neće biti nikakvog belega, ni na zemlji ni u porodičnoj dvorani? Niko joj neće dati ime koje će pripadati porodičnoj dvorani. Povala je dete sa sobom u pustoš. Pri njegovom rođenju, oboje su osetili istu sirovu bol razdvajanja, ranu koju samo porodica koja bi se okupila oko njih može da zaceli. Dete bez porodičnog stabla ne bi joj učinilo život lakšim, već bi se vuklo za njom, kao duh, preklinjući je da mu da svrhu. U zoru, seljani koji idu u polja stajali bi pored ograde i gledali je.

Pun mleka, mali duh je spavao. Kada se probudio, stvrdla je grudi da ne bi poteklo mleko koje je njegov plač oslobodio. Pred jutro, podigla je bebu i otišla do bunara.

To što je ponela bebu do bunara pokazuje da ju je volela. Inače bi je napustila. Okrenula bi joj lice nadole u blatu. Majke koje vole svoju decu vode ih sa sobom. Verovatno je bila devojčica; postoji neka nada za oproštaj za dečake.

„Nemoj nikom da kažeš da si imala tetku. Tvoj otac ne želi da čuje njeno ime. Nikada se nije rodila.“ Verovala sam da seks ne sme da se imenuje i da su reči tako snažne, a očevi tako krhki, da bi sama reč „tetka“ mogla da ozledi oca na neki tajanstveni način. Mislila sam da je mojoj porodici, nakon što se nastanila među doseljenicima koji su nam bili komšije u zemlji predaka, bilo potrebno da spere ljagu sa imena i da bi jedna pogrešna reč razjarila srodnike čak i ovde. Ali ima još nešto u toj zaveri ćutanja: žele da učestvujem u njenoj kazni. I učestvovala sam.

Tokom dvadeset godina od kada sam čula ovu priču nikada nisam pitala za detalje, niti izgovorila tetkino ime; ne znam ga. Ljudi koji mogu da upokoje mrtve mogu i da ih proganjaju i vređaju i dalje – to je neka vrsta obrnutog obožavanja predaka. Prava kazna nije bio brzi napad seljana, već to što ju je porodica namerno zaboravila. Njena izdaja ih je toliko raspametila da su se postarali da će patiti zauvek, čak i posle smrti. Uvek gladna, uvek lišena svega, moraće da moli druge duhove za hranu, da otima i krade od onih koje živi potomci daruju. Moraće da se bori sa duhovima na raskršćima za nekoliko kifli koje osećajni građani ostavljaju kao mamac da bi ih odvuikli od sela i domova tako da duhovi predaka mogu da na miru uživaju u gozbi. U tom miru, oni mogu da se ponašaju kao bogovi, a ne duhovi. Zahvaljujući porodičnom stablu imaju obezbeđena papirna odela, haljine, novac za duhove, papirne kuće, papirne automobile, piletinu, meso i pirinač zauvek – mirisi im se isporučuju u dimu i vatri, para i tamjan se dižu iz svake zdele pirinča. Pokuša-

vajući da utiče na Kineze da brinu i za osobe izvan svojih porodica, predsednik Mao nas podstiče da posvećujemo naše papirne replike duhovima istaknutih vojnika i radnika, bez obzira čiji su oni preci. Moja tetka zauvek ostaje gladna. Dobra se ne raspodeljuju između duhova na ravne časti.

Moja tetka me proganja – privlačim njen duh, jer posle pedeset godina zanemarivanja, samo ja joj posvećujem stranice papira, iako nisu napravljene u origami oblike kuća i odeće. Mislim da mi ne želi uvek dobro. Ja odajem njenu priču, a ona je izvršila samoubištvo iz inata, udavila se u porodičnom bunaru. Kinezi su se oduvek veoma plašili davljenika, njihovi duhovi jecaju, mokra kosa im visi, koža im je naduvena, čekaju tiho pored reke da u nju povuku svoju zamenu.

*(S engleskog prevela **Aleksandra Izgarjan**)*